

Лазаришина Інна Дмитрівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри статистики та економічного
аналізу,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
Олійник Лариса Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Lazarishyna Inna,
Doctor of Science in Economics, Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-1183-7530>
Oliinyk Larysa,
PhD in Economics, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-8163-3763>

**ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ:
ТЕНДЕНЦІЇ Й ПЕРСПЕКТИВИ
ENVIRONMENTAL TAXATION IN THE EUROPEAN UNION AND UKRAINE:
TRENDS AND PROSPECTS**

Лазаришина І. Д., Олійник Л. А. Екологічне
оподаткування в європейському союзі та Україні:
тенденції й перспективи. *Український журнал
прикладної економіки та техніки*.
2022. Том 7. № 4. С. 175 – 180.

Lazarishyna I., Oliinyk L. Environmental
taxation in the European union and Ukraine:
trends and prospects. *Ukrainian Journal of
Applied Economics and Technology*. 2022.
Volume 7. № 4, pp. 175 – 180.

Однією із важливих проблем суспільства є забезпечення його сталого розвитку. Нині людство знаходиться на переламному етапі, що вимагає зміни вектору його існування шляхом збалансування економічних, екологічних і соціальних компонентів. Екологічні податки виступають не джерелом отримання доходу, а важелем впливу в зміні поведінки економічних агентів. Метою дослідження є аналіз системи екологічного оподаткування України й країн ЄС та визначення напрямів удосконалення екологічної політики України. У процесі написання статті використано наступні методи: логічне узагальнення, структурно-функціональний аналіз, порівняння. Проаналізовано динаміку надходжень екологічного податку в країнах ЄС та Україні протягом 2012-2021 років. Встановлено, що частка екологічного податку в структурі ВВП України є занадто низькою і не виконує своєї фіскальної функції. Наведено стимули сталого розвитку країн ЄС, спрямовані на захист навколишнього середовища. На основі досвіду Європейського союзу запропоновано заходи удосконалення екологічного оподаткування в Україні.
Ключові слова: сталий розвиток, екологізація, фіскальна політика, екологічні податки.

One of the key challenges for society is to ensure its sustainable development. Today humanity is at a turning point that requires a change in the vector of its existence by balancing economic, environmental, and social components. Environmental taxes are beginning to act not only as a source of income, but also as a lever of influence and a stimulating factor in changing the behavior of economic agents. The purpose of the study is to analyze the system of environmental taxation in Ukraine and the European Union and to identify areas for improving Ukraine's environmental policy. The following methods were used while writing the article: logical generalization, structural and functional analysis and comparison. The efficiency of environmental taxation is assessed through the prism of the fiscal function of taxes. The dynamics of environmental tax revenues in the EU countries and Ukraine during 2012-2021 is analyzed. The structure of environmental tax is studied. It is established that the environmental tax in Ukraine is aimed at controlling the level of pollution, while the EU countries focus on taxation of energy. The revenues from this tax and its share in the GDP structure of Ukraine are much lower than in Europe, which indicates the inefficiency of its fiscal function. The article considers the constraints to the development of environmental taxation in Ukraine. The incentives for sustainable development of the EU countries aimed at environmental protection are presented. Based on the experience of the European Union, the author proposes measures to improve environmental taxation in Ukraine which include: increasing the environmental tax while reducing the tax burden on wages; development of differentiated tax rates according to the amount of emissions and the region of pollution; creation of a special environmental fund for the accumulation and targeted and efficient distribution of revenues; introduction of a tax on the use and import of fertilizers and pesticides; introduction of accelerated depreciation and preferential credit.

Keywords: sustainable development, ecologization, fiscal policy, environmental taxes.

Вступ

Однією із ключових проблем суспільства є забезпечення його сталого розвитку. Адже нині людство знаходиться на переламному етапі, який вимагає зміни вектору його існування шляхом збалансування економічних, екологічних (природоохоронних) та соціальних компо-

---

нентів. Екологічна ситуація сьогодення вимагає великої уваги та дій від усіх країн. Дискусії фахівців часто зводяться до витрат, пов'язаних із захистом навколишнього середовища. З метою вирішення даного питання запроваджуються екологічні податки, які виступають не стільки джерелом отримання доходів, скільки важелем впливу та стимулюючим фактором у зміні поведінки економічних агентів.

Проблеми екологізації економіки, зокрема дослідження особливостей та ефективності дії екологічного оподаткування, відображено в працях науковців різних країн. Вагомий внесок у збір і аналіз статистичної інформації та розроблення рекомендацій роблять різні організації, зокрема Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Європейська комісія, Евростат (статистичний офіс Європейського союзу) та інші органи ЄС. У контексті даного дослідження проаналізовано праці А. Воронцової, Л. Захаркіної, К. Канонішеної-Коваленко, С. Ніколи, Т. Оводенко, О. Чалої.

Незважаючи на численні дослідження сталого розвитку людства, питання екологізації економіки залишається актуальним, оскільки постійний негативний вплив на навколишнє середовище вимагає запровадження та вдосконалення механізмів побудови системи екологічного оподаткування.

Визначення мети та цілей дослідження

Метою дослідження є аналіз системи екологічного оподаткування України й країн ЄС та визначення напрямів удосконалення екологічної політики України.

Виклад основного матеріалу

Екологізація економіки бере початок у 80-90 рр. ХХ ст., коли західноєвропейські країни почали інтенсивно застосовувати податкові інструменти для формування в громадян екологічної відповідальності. Цей період називається періодом *environmental tax reforms*.

Екологічне оподаткування може сприяти досягненню багатьох цілей сталого розвитку. Його реформування та ефективне застосування сприяє численним перевагам, таким як: запобігання зміні клімату, скорочення споживання викопного палива, зменшення забруднення повітря тощо. Також екологічні податки можуть збільшити доходи з мінімальними втратами для економіки країни. Наприклад, використання податку на вуглець і паливо може зменшити податки на фонд заробітної плати, що сприятиме детінізації економіки та підтримці зайнятості населення [3].

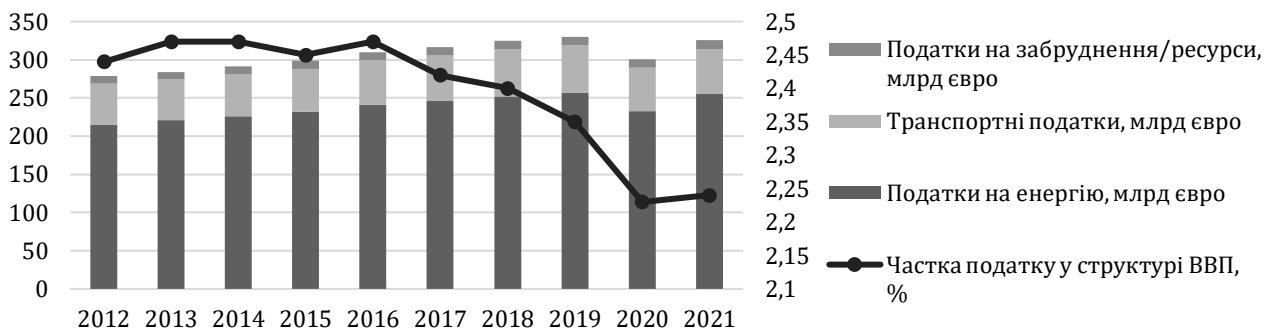
Програми оподаткування сталого розвитку в ЄС запроваджені та розширюються завдяки Європейській зеленій угоді, плану ЄС зробити свою економіку стійкою. Деякі заходи впроваджуються на рівні союзу, але більшість безпосередньо на рівні держав-членів. У 2019 році Франція прийняла важливий закон про енергетику та клімат, який встановлює амбітні екологічні цілі, зокрема вуглецевий нейтралітет до 2050 року та скорочення споживання викопного палива на 40% до 2030 року порівняно з 2012. Існує кілька податків на споживання енергії (TICFE, TICPE, TICGN) і транспорт (Malus auto). У Німеччині в 2021 році почалася національна ETS для палива (що використовується в будівництві та транспортному секторі), а в 2023 році вона поширюється на всі види палива. Цей захід є частиною Програми захисту клімату Німеччини до 2030 року [7].

У країнах ЄС екологічний податок поділяється на чотири основні категорії: податки на енергію, транспортні податки, податки на забруднення та податки на ресурси [2].

Для оцінки ефективності екологічного оподаткування проведено аналіз через призму фіскальної функції екологічних податків.

У 2021 році надходження ЄС від екологічного податку склали 325,8 млрд євро, що на 8,5% більше ніж у 2020 та становить 5,4% загального державного доходу від податків і соціальних внесків (рис. 1).

Загалом протягом досліджуваного періоду надходження екологічного податку в ЄС мають тенденцію до зростання за винятком 2020 року (-9,0% відносно 2019). Дане зниження притаманне переважній більшості держав-членів ЄС: найбільше зниження в Естонії (-26,1%) та Люксембурзі (-18,4%). Винятком стали Литва (+3,6%), Латвія (+1,6%) і Болгарія (+1,1%). У 2012, 2021 роках найбільша сума надходжень екологічного податку припадає на Німеччину – 58,2 млрд євро (20,9%) та 64,7 млрд євро (19,9%) відповідно. Друге місце посідає Італія, третє – Франція. У 2021 році відношення надходжень від екологічного податку до ВВП для ЄС склало 2,24%. Максимальні показники (2,47%) притаманні 2013, 2014, 2016 рокам. Із 2017 року спостерігається загальна тенденція до зниження відсоткової частки.

Рис. 1 Динаміка надходжень від екологічного податку в ЄС

Джерело: складено автором на основі узагальнення [1].

Найбільше податків на енергію протягом досліджуваного періоду сплачується в Німеччині: 48,8 млрд євро в 2012 (22,7% у загальній сумі надходжень); 54,6 млрд євро в 2021 (21,4% відповідно). По транспортним податкам лідує Італія: 9,9 млрд євро в 2012 році (18,6%); 10,6 млрд євро в 2021 (18,0%). Винятком став 2020 рік, коли частка Німеччини була на 0,45% вища. У структурі податків на забруднення та ресурси в 2012 році перше місце ділять Нідерланди та Франція, по 31,4%. У 2021 році Нідерланди випереджають Францію на 4,4%.

У 2020 році уряди ЄС зібрали екологічний податок в сумі 300,5 млрд євро, що становить 2,2% ВВП ЄС і 5,4% загального державного доходу ЄС від податків і соціальних внесків (TSC). 77,0% надходить від податків на енергію, 19,3% склали транспортні податки; 3,7% – податки на забруднення та ресурси. У всьому ЄС відношення надходжень від екологічного податку до ВВП коливалося в 2020 році від 1,2% (Ірландія) до 4,7% (Словенія). Співвідношення екологічних податків до TSC також відрізнялося в країнах-членах ЄС, причому Словенія (12,3%) повідомила про найбільшу частку екологічних податків, а Словаччина (4,0%) і Люксембург (3,5%) – про найменшу. У 2020 році податки на енергетику становили більше половини надходжень від екологічних податків у всіх державах-членах ЄС, будучи найбільшим джерелом екологічних податків у Чехії, Румунії, Люксембурзі, Естонії та Литві (з часткою понад 90,0%). Транспортні податки були другим за величиною компонентом надходжень екологічного податку для всіх держав-членів ЄС, крім Естонії. Внесок транспортних податків у загальну суму був особливо високим у Данії, Австрії, Мальті та Ірландії [2].

В основі податків на енергію та транспорт лежить регулююча функція, суть якої зводиться до регулювання податкового навантаження, та стимулююча, направлена на зміну поведінки господарюючих суб'єктів. Податки на забруднення та ресурси орієнтовані на реалізацію стимулюючої функції через зменшення забруднення навколишнього середовища шляхом реорганізації виробничих процесів і зменшення споживання природних ресурсів [5, с. 173–174].

Енергетичні податки включають податки на енергетичні ресурси (вугілля, нафтопродукти, природний газ). У 2021 році їх частка склала 78,4% у загальній сумі надходжень екологічного податку. Транспортні податки в основному включають податки, пов'язані з володінням і користуванням автотранспортом. У 2021 році вони були другим за величиною джерелом екологічних податків у ЄС, на них припадало 18,1% від загальної суми. Податки на забруднення та ресурси охоплюють податки на видобуток сировини, викиди в повітря (наприклад, SO₂) і воду, на шум і управління відходами. У 2021 році лише 3,5% загальних надходжень ЄС від екологічних податків припали на дану категорію [2].

В Україні екологічне оподаткування регулюється Податковим кодексом України, а розподіл коштів між бюджетами – Бюджетним кодексом України [2].

Екологічний податок є логічним продовженням збору за забруднення навколишнього природного середовища. Шляхом його застосування намагаються контролювати рівень забруднення, у той час, коли європейці сфокусувалися на оподаткуванні енергоносіїв. На рис. 2 наведено порівняння видів екологічного податку в Україні та країнах ЄС.

Максимальна величина надходжень від екологічного податку припала на 2019 рік (6,09 млрд грн), мінімальна – на 2015 (2,69 млрд грн). Загалом тенденцію можна характеризувати як хвилеподібну, тобто немає усталеного напрямку зміни величини (рис. 3).

Зростання показника характерне для 2013 (+38,3%), 2014 (+28,3), 2016 (+85,5% стрімке зростання пов'язане з різким падінням в 2015 році), 2018 (+4,7%) та 2021 років. У 2021 році

надходження від екологічного податку зросли на 5,2%: відносно 2020, який навпаки характеризується зниженням на 15,1% відносно попереднього року. Від’ємна тенденція, крім 2015 та 2019 років, також притаманна 2017 (-5,8%).

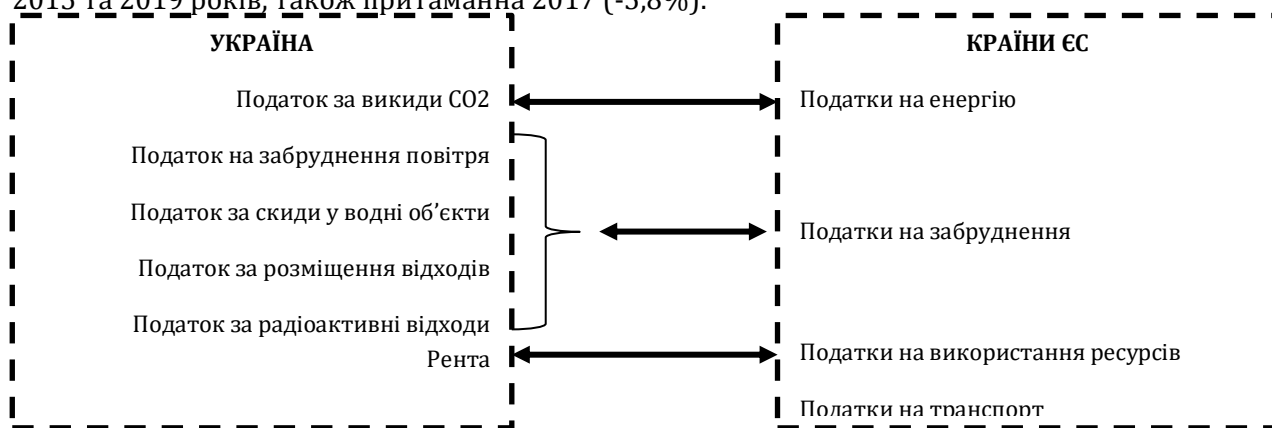

Рис. 2. Порівняння видів екологічних податків України та країн ЄС

Джерела: [6].

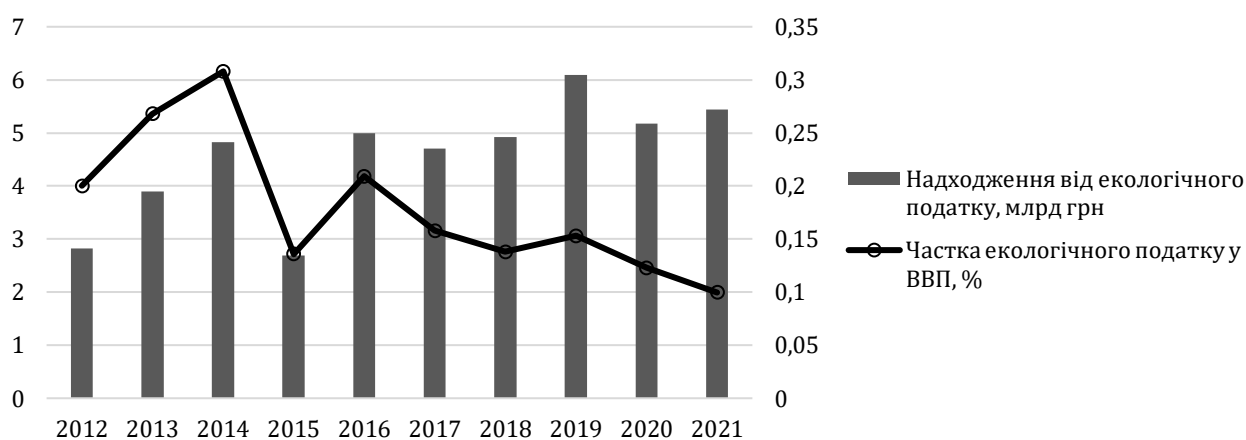

Рис. 3. Динаміка надходжень від екологічного податку в Україні

Джерела: складено автором на основі узагальнення [7].

У 2021 році екологічний податок за викиди в атмосферне повітря склав 2,07 млрд грн; надходження від розміщення відходів = 1,12 млрд грн; екологічний податок за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю становив 1,05 млрд грн; за утворення та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів – 1,04 млрд грн; надходження від скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти = 0,15 млрд грн.

В Україні частка екологічного податку в структурі ВВП є занадто низькою. Максимальний показник припав на 2014 рік (0,308%), мінімальний – на 2021 (0,0996%). На основі рисунків 1, 3 можна констатувати, що як в країнах ЄС, так і в Україні дана величина стрімко знизилася в 2020-2021 роках, але при цьому в країнах ЄС значення становить більше 2%, у той час як в Україні не досягає навіть 0,5%, що свідчить про неефективну систему екологічного оподаткування і невиконання даним податком фіскальної функції через малі надходження.

У 2022 році відбулося збільшення ставок екологічного податку, які повинні були стати інструментами впливу на діяльність господарюючих суб'єктів та стимулюючим фактором до зменшення забруднення навколишнього середовища. Але це не дало бажаних результатів. Нині екологічний податок не в змозі виконувати свої компенсаційні та стимулюючі функції, а бізнес сприймає його зростання як додаткове фіскальне навантаження [9].

Перешкодою на шляху формування ефективної політики у сфері природоохоронної діяльності можна назвати постійну зміну структури розподілу коштів від сплати податку між державним і місцевими бюджетами та загальним і спеціальним фондами. 45% екологічного податку зараховується до Державного Бюджету, тобто нівелюється цільове призначення цих сум і виникає додаткова потреба на покриття шкоди навколишньому середовищу [10].

У країнах ЄС широко застосовуються стимули сталого розвитку, спрямовані на захист навколишнього середовища. У Франції використовують пільги з податку на прибуток, приско-

рену амортизацію та альтернативне фінансування. У Німеччині запроваджено гранти або знижки на придбання товарів і знижені податки на викиди вуглецю та паливо в певних ситуаціях. Італія застосовує кілька національних і регіональних екологічних стимулів, доступних для платників податків, включаючи «супербонус» стимул для переобладнання будівель для підвищення енергоефективності. У Люксембурзі інвестиції в активи, придбані або побудовані з метою захисту навколишнього середовища, зменшення відходів або економії енергії, мають право на податковий кредит у розмірі 9% до суми інвестицій у 150 тис. євро та 4% для інвестицій понад цю суму. Податковий кредит також доступний за певних умов і до певної суми для придбання легкових автомобілів з нульовими викидами, що працюють виключно на електриці або на водневих паливних елементах. Більшість зелених заходів Швеції впроваджуються на національному рівні, основна увага приділяється викопному паливу, відходам і виробництву сталої енергії [7].

Досвід ЄС свідчить, що екологізувати економіку України необхідно комплексно. Тобто недостатньо лише зменшити ставки екологічного податку. Необхідно застосувати системний підхід.

Одним із варіантів може виступати підвищення ставок екологічних податків з одночасним зниженням податкового навантаження на фонд заробітної плати. Такий варіант сприятиме детінізації економіки й забезпечить стабільний рівень фіскального навантаження та збалансує дохідну й видаткову частини бюджету.

Нині в законодавстві України величина ставок екологічного податку регулюється залежно від класу небезпеки відходів. Доцільно вдосконалити даний механізм шляхом запровадження диференційованої системи. Сума податку повинна збільшуватися пропорційно кількості викидів, а для підприємств, які зменшують викиди, потрібно ввести знижуючі коефіцієнти. Також диференціацію можна здійснювати залежно від регіону. У більш забруднених регіонах ставки мають бути вищими. Це дозволить швидше покращити екологічну ситуацію та стимулюватиме впровадженню ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій.

Важливим показником ефективності дії екологічної політики є співвідношення надходжень і витрат екологічного податку. У країнах ЄС надходження не тільки покривають витрати, а й виступають джерелом накопичення бюджетних коштів. В Україні для акумулювання коштів потрібно створити спеціальний екологічний фонд, функції якого полягатимуть у ефективному розподілі накопичених сум відповідно до реальних потреб суспільства та заподіяної природному середовищу шкоди.

Зважаючи, що Україна – аграрна держава, необхідно врахувати досвід країн ЄС щодо податків на добрива та пестициди. Більшість податків розраховується як відсоток від цін. Ризик такого визначення полягає в тому, що удосконалення технологічного процесу, зменшення цін на сировину та послуги може спричинити падіння цін на добрива та пестициди, що призведе до скорочення сум податків. Тому в Україні логічно запровадити екологічний податок за виробництво та імпорт добрив і пестицидів, розмір якого буде залежати від токсичності їх основних компонентів.

Крім того, потрібно перейняти досвід країн Європейського союзу в стимулюванні впровадження ресурсозберігаючих технологій через застосування прискореної амортизації та надання пільгових кредитів для придбання нового та удосконалення існуючого обладнання.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проведене дослідження показало, що дія екологічного податку в Україні спрямована на контроль рівня забруднення, у той час як країни ЄС фокусуються на оподаткуванні енергоносіїв. Надходження від даного податку в Україні значно нижче, ніж у Європі, що свідчить про неефективність його фіскальної функції.

Для удосконалення системи екологічного оподаткування в Україні необхідно запровадити наступні заходи: збільшити екологічний податок з одночасним зменшенням податків на заробітну плату; розробити диференційовані ставки податку відповідно до обсягів та регіону забруднення; створити екологічний фонд для акумулювання та розподілу надходжень; ввести податок на імпорт та виробництво добрив і пестицидів.

Список літератури

1. Environmental tax revenues. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_ac_tax/default/table?lang=en.

2. Environmental tax statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_tax_statistics#Environmental_taxes_in_the_EU
3. Environmental Tax. URL: <https://www.worldbank.org/en/programs/the-global-tax-program/environmental-taxes>.
4. Schoder Ch. Regime-dependent environmental tax multipliers: evidence from 75 countries. *Journal of Environmental Economics and Policy*. 2022. DOI: 10.1080/21606544.2022.2089238.
5. Воронцова А. С., Демків Ю. М., Мартишко М. С. Системно-структурний аналіз екологічного оподаткування країн Європи. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. № 6. С. 172–179.
6. Екологічні податки у державних фінансах країн Європи. URL: <https://ecolog-ua.com/news/ekologichni-podatky-u-derzhavnyh-finansah-krayin-yevropy>.
7. Захаркіна Л. С., Новіков В. М. Екологічне оподаткування в Україні : перспективи удосконалення на основі зарубіжного досвіду. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2020. № 4. С. 131–130.
8. Канонішена-Коваленко К. Екологічний податок в Україні від А до Я. Київ: Фондація «Відкрите Суспільство», 2017. 108 с.
9. Оводенко Т. Екологічний податок в Україні – 2022 : зміни та спроможність виконати майбутні жорсткі вимоги і нормативи. *ECOBUSINESS. Екологія підприємства*. 2022. № 9.

References

1. Environmental tax revenues. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_ac_tax/default/table?lang=en.
2. Environmental tax statistics. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_tax_statistics#Environmental_taxes_in_the_EU
3. Environmental Tax. Available at: <https://www.worldbank.org/en/programs/the-global-tax-program/environmental-taxes>.
4. Schoder Ch. (2022). Regime-dependent environmental tax multipliers: evidence from 75 countries. *Journal of Environmental Economics and Policy*. DOI: 10.1080/21606544.2022.2089238.
5. Vorontsova, A. S., Demkiv, Yu. M., Martyshko, M. S. (2020). «System-structural analysis of ecological taxation of European countries». *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Ekonomika i upravlinnia*, no. 6, pp. 172–179.
6. Environmental taxes in the public finances of European countries. Available at: <https://ecolog-ua.com/news/ekologichni-podatky-u-derzhavnyh-finansah-krayin-yevropy>.
7. Zakharkina, L. S., Novikov, V. M. (2020). «Environmental taxation in Ukraine: prospects of improvement based on foreign experience». *Visnyk SumDU. Serii «Ekonomika»*, no. 4, pp. 131–130.
8. Kanonishena-Kovalenko, K. (2017). *Ekolohichni podatok v Ukraini vid A do Ya*. [Environmental tax from A to Z]. Fundatsiia «Vidkryte Suspilstvo». Kyiv. Ukraine.
9. Ovodenko, T. (2022) *Ekolohichni podatok v Ukraini – 2022 : zminy ta spromozhnist vykonaty maibutni zhorstki vymohy i normatyvy*. [Environmental tax in Ukraine-2022: changes and the ability to meet future stringent requirements and regulations]. *ECOBUSINESS. Ekolohiia pidpriemstva*, no. 9.

Стаття надійшла до редакції 27.11.2022 р.